

Abstrakt

Osvojování gramatiky představuje jednu z oblastí, které je v zahraniční psycholingvistice dlouhodobě věnována značná pozornost. Bohatou tradici mají výzkumy, jež jsou zaměřeny na stanovení pořadí osvojování gramatických slov a tvarů v jednotlivých jazycích (např. Bloom et al., 1980; Brown, 1973; de Villiers & de Villiers, 1973). Naproti tomu pro český jazyk existuje do dnešní doby pouze omezené množství údajů o průběhu osvojování gramatických slov a tvarů, které by vycházely z empirických výzkumů nebo byly získány od přiměřeně velkého počtu dětí. Určité poznatky o osvojování gramatiky v češtině přinášejí například práce Pačesové (1979), Chejnové (2016a) či Smolíka (2002). Cílem dizertační práce je proto získat deskriptivní data o osvojování gramatických slov a tvarů v češtině. Zároveň je v dizertační práci zjišťováno, jestli tato data o osvojování gramatiky mohou být sesbírána pomocí metody rodičovských dotazníků (např. Fenson et al., 1993, 2007; Rescorla, 1989), která je používána zejména pro sledování osvojování lexika. Osvojování gramatiky je rodičovskými dotazníky zkoumáno pouze ve velmi omezeném rozsahu.

V rámci dizertační práce bylo realizováno pět dotazníkových šetření, která byla zacílena na osvojování pádů podstatných a přídavných jmen, slovesných tvarů, předložek, tázacích slov, spojek a spojovacích výrazů. Celkem byla získána data od 580 dětí ve věkovém rozmezí od 18 do 48 měsíců (každým dotazníkem byl sesbírán vzorek čítající více než 100 dětí). Z dat získaných rodičovskými dotazníky byl pomocí metody logistické regrese odhadnut věk osvojení sledovaných gramatických slov a tvarů. Díky tomu bylo možné pro jednotlivá gramatická slova a tvary stanovit pořadí jejich osvojování v češtině.

V dizertační práci bylo dále zjišťováno, zda rodičovské dotazníky poskytují o osvojování gramatických slov a tvarů spolehlivé údaje. Spolehlivost rodičovských dotazníků byla ověřována pomocí přepisů z českého korpusu dětské řeči v databázi CHILDES (MacWhinney, 2000; český korpus: Chromá et al., n.d.) a také pomocí přepisů nahrávek dětské

komunikace v laboratoři dětské řeči (Smolík & Bláhová, 2021). Odhadnutý věk osvojení pádů podstatných jmen, předložek a tázacích slov byl korelován s jejich frekvencí a s věkem jejich prvního výskytu v těchto prepisech dětské řeči. V případě pádů podstatných jmen bylo použito rovněž měřítko jejich diverzity, které zachycuje, s kolika různými podstatnými jmény děti daný pád v prepisech říkají. Analýzy ukázaly, že věk osvojení uvedených gramatických slov a tvarů středně silně až silně koreluje se všemi těmito měřítky. Tyto výsledky naznačují, že rodičovské dotazníky zachycují stejné hlavní tendence v osvojování gramatických slov a tvarů jako prepisy dětské řeči.

Dizertační práce tak na příkladu češtiny dokládá, že rodičovské dotazníky poskytují o osvojování gramatiky spolehlivé údaje. Současně dizertační práce přináší poznatky o pořadí osvojování celé řady gramatických slov a tvarů, které si děti v češtině osvojují v prvních čtyřech letech života.

Klíčová slova

osvojování prvního jazyka, osvojování gramatiky, čeština, rodičovské dotazníky, spolehlivost rodičovských dotazníků